

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 24.

V Ljubljani, 15. decembra 1877.

Tečaj XVII.

V a b i l o

na naročbo „UČIT. TOVARIŠA“ za l. 1878.

Vprašaj me, dragi moj! bode li „Učit. Tov.“ še izhajal; ali se je morda že naveličal brezvspešnega in brezkoristnega delovanja; ali bode se še trudil zagovarjati in povdarjati stvar, ki je v sedanjih razmerah nekako zgubljena? Na to ti odgovarjam, da bo „Tovariš“ v bodočem letu še izhajal z istim geslom, z istimi nazori in nameni, kakor dosihmal, ker si je v svesti, da trud njegov ni brezvspešen, in da stvar njegova ni še izgubljena. Zgodovine ne delava ne jaz ne ti, dragi moj; tudi svetu njegovega teka ne bova vravnala midva; védi pa, da boj za vzore ali ideale, za resnico in pravico je bil vsikdar težaven; brezvspešen in brezkoristen pa nikdar ne. Pri tem delovanji nas še posebno povzdičuje izkušnja, da pridobiva naš list od leta do leta več duševne podpore, in da postaja čim dalje, tim boljše torišče, kjer se mlajši slovenski učitelji duhovno uri in vadijo, starejši pa svoje nabrane skušnje shranjujejo, ter verstnikom in naslednikom na korist nalagajo v njem sad svojega šolskega truda in delovanja učiteljskega, in to je, kar nas vzbuja in okrepcuje k neumornemu delovanju še v prihodnje. Slovenskim novinarjem sploh, tako tudi nam pot ni s cveticami potresena; a dolžnost je vsakemu šolniku in mladine vzgojevatelju, da dela po svoji moči za duševni napredek svojega rodu, kajti stvar naša bila bi zgubljena le tedaj, kedar bi se mi sami odtegnili delu, česar nas Bog varuj!

Te in enake misli navdajajo nas in naše stare tovariše, kateri — čast in hvala jim bodi! — hočejo tudi v prihodnje listu zvesti ostati; te in enake misli naj privabijo mu dokaj novih tovarišev, da bode „Učit. Tov.“ z zedinjenimi močmi vedno boljše izverševati mogel svojo lepo nalogo. Kaj vse prinese že v naslednjem tečaju, tega posamesno noče naštevati; reči pa sme, da bode mikavno in koristno še bolj, kakor je bilo v dosedanjih. Da pa more to duhovno blago na papir, v tisek, po svetu, k temu je treba novcev, novcev! V žep torej po nje, spoštovani domoljubi in šolski prijatelji! in darujte jih v obilnem naročevanju za dobro stvar, vsaj véste, da se enako le žertvujeta založnik in vrednik, ter pomagajte nam duševno in dejansko odnašati breme to spet v bodočem letu, v katerem se nam bodo razmere kaj bolj pojasnile in pobražile. Upajmo!

Velja pa „Tovariš“ za vse leto 3 gl., za pol leta 1 gl. 50 kr., ter izhaja 1. in 15. vsacega mesca na celi poli. Spise in dopise prejema vredništvo Matej Močnik, učitelj na I. mestni šoli pred škofijo h. št. 304 po starem, a 13 po novem; naročnino pa sprejema in list razpošilja založnik R. Milic na starem tergu h. št. 33, 19 po novem. — Nekaj tečajev l. 1862, 1865, 1873, 1874, 1875, 1876 in 1877. imamo še na razpolaganje. — Bog z nami!

Pedagogični pogovori.

(Spisuje Jos. Ciperle.)

24.

1. „Učitelj in odgojitelj morata biti ena in ista oseba“. Prav lahko umevno pravilo. Iz tega Rousseau-ovega stavka so izpeljali novejši pedagogi stavek: „Poduk mora biti odgojilen“. Rousseau je zavergel mnogo principov, po katerih se je odgojevalo do njegovega časa, na njihovo mesto vendar ni postavil vselej kaj boljšega; ali vložil je temelj, na kateri so zidati jeli novejši pedagogi. On je prav za prav oče novejše pedagogike. On je dal povod k temu glavnemu pravilu: „Poduk mora biti odgojilen“. In to pravilo se mora imenovati velikansk napredek v odgoji. Vendar ni treba misliti, da se mora pri vsem, kar se uči, tudi gledati na pobraževanje otroškega serca. V berilih je pač mnogo povesti, ki hranijo zlate nauke za mladino, ali napačno bi delal učitelj, ako bi pri vsaki opozoril otroke na nauk, ki ga ima povest v sebi. Kam bi prišli? Samih lepih naukov bi ne vedeli otroci, kaj je prav. V moraliziranji moramo biti jako zmerni.

2. „Odgojitelj ne sme odgojevati za denar“. To se da pač lepo pisati; ali spolnjevati ne. Vendar nobenega Rousseau-ovega

pravila se ne deržé tako, kot ravno tega. Ker se od učitelja ne more terjati, da bi podučeval prav zastonj, mu je torej odmerjena tako pičla plača, da podučuje skoraj res zastonj. Koliko se tedaj rogovili v novejšem času „o zboljššanji učiteljske plače!“ Ali čudo! za vsako stvar se dovoli raje denar, le pri učiteljskih plačah se gleda toliko na krajcar. Učitelju izroči občina svoje najdražje, svoj bodoči up, svoje prihodnje moči; ali za izobraževanje teh moči se mu tako slaba odškodnina daje. Od učitelja se toliko terja, na njega se tako ostro pazi, in vendar kar se tiče njegovega blagostanja, se mu nič ne zboljša. K vsemu temu prihaja še to, da ga malokdo spoštuje. Naj se govori proti temu, kar se hoče, jaz terdim, da učitelj je povsod na najnižji stopinji. Reklo se mi bo: ako ni učitelj spoštovan, je temu sam kriv, se že ne obnaša tako, kakor bi se moral. Na to odgovorim: ako bodo ljudje spoštovali učitelja, se bode tudi gotovo prizadeval svojemu stanu delati čast. Vprašam, ali je to prav, da se sme znositi vsak berač nad učiteljem, ker je enkrat njegovega malopridnega sina kaznoval. Mnogo se piše zoper despote; tudi jaz sem zoper take vladarje. Ali v šoli bi ne škodoval despotičen učitelj. Seveda v tem obziru si ne mislim učitelja despota, da bi imel oblast čez življenje in smert svojih učencev.

3. in 4. točka: „Odgojitelj bi moral biti prav za prav otrok, da bi se igral s svojim gojencem“, in: „Odgojitelj ne sme odgojati otroka le 4 leta, ampak mora biti krog njega do 25. leta“, se dadó tudi le pisati. Odgojitelj bi moral biti tak, to je res; ali to se ne da tako lahko izvršiti. Rousseau je postavil za izgled vzor učitelja; ali vzori so nedosegljivi, vendar se moramo truditi, da se približamo kolikor mogoče vzoru.

Tako smo prišli do zadnjega letošnjega „Tovariša“. Pisatelj teh pogovorov si šteje v dolžnost, javno izreči zahvalo za prijaznost, s katero so sprejeli bralci to njegovo delo. To ga vspodbuja, da bode tudi v prihodnje pisal z enako pridnostjo. Bralci naj le „Tovariša“ verlo podpirajo; urednik bode že skerbél, da pride kaj tečnega v list, in jaz bodem tudi prihodnje leto tako filozofiral, kakor letos, seveda vse po domače.

D.

Dr. Jaka Zupan in Dr. France Prešern.

Kakor Fr. L. Čelakovsky v Čas. Česk. Mus., tako oménja M. Čop v Šafaříkovi slovstveni povéstnici oba ta dva Slovénca vkupej — enega za drugim, in to po pravici; vsaj se drugi brez pervega še razuméti ne da.

Razkazal sem letos nekoliko bolj J. Zupana, kateri je bil prav res tudi velikan učenosti, ki si zaklade duha Krezove bil je nabral, ter zastavil pero, spisal nekaj in spravil na svetlo sam, še več pa nameraval,

kar je razviditi iz prijateljskih pisem tedanjih na pr. mimo Japeljnove boljše prestavo Biblije menda koj iz hebrejskega in gerškega, legendo Kosegartenovo, Komenskega, duhovne ogovore, pregovore, marsikaj za jezikoslovje slovansko, za zemljepisje in krajobrazje, za dogodivščino ilirsko i. t. d. Nabral si je bil nekatere redke knjige glagoliške in cirilske in sploh dokaj veliko knjižnico; poznal je skoro vse bolj učene bukve tedanje, ki jih je vedno prebiral tiče, dostikrat leže v sredi med njimi.

Občeval pa je dr. Zupan v književnem oziru z najboljšimi možmi svoje dobe; tako n. pr. z baronom Ž. Zoison, kar se razvidi iz pisem Kopitarjevih (ut circa baronem, cum barone sies; delibera cum barone i. t. d.), in — kako ljubo ga po smerti njegovi opéva v Čbelici! Občeval je z V. Vodnikom, Dobrovskim, Kopitarjem, kateri mu je vzlasti naročal in pošiljal knjige ter ga budil že l. 1813 k sodelovanju v „Wiener allgemeine Literatur-Zeitung“, kjer je za jezikoslovje vse in posebej za slovansko on bil vredovatelj. — V živi vzajemnosti je bil z ljubeznjivim M. Čopom, o katerem je po nesrečni njegovi in svoji lastni osodi rekal: „Zwei Gelehrte hat Krain beseffen; den Einen hat der Wolf, den Andern die Sau gefressen!“ — Dopisoval mu je verli Jarnik, po katerem se je še bolj vnél bil za domovinsko „Carinthia“. Drag mu je bil Metelko, dasi zanj prekasen in preboječ, in tiral ga je Zupan nekda celo v Karlovce k tedanjemu pravoslavnemu vladiku in pisatelju Lukijan Mušickemu. — Mnoge prijateljske zveze je imel z rodoljubi slovanskimi po Istri, Dalmaciji, Bosni, Srbiji, Slavoniji in po Hrovaškem, s pravoslavnimi popi, ktere je rad obiskoval na svojih popotvanjih ter pogostoma o njih pripovedoval svojim dijakom. „Knjižica — Imén za hasan selskih Skol u Cesarsko-Kraljevskih Daržavah“ u Rici 1819 — glasi se spoménica, kateri je na čelu sam zapisal bil tole: „Andreae Mesutario Jac. Supanus *ονομαστικον και μυημονικον* itineris sui hypocarniolano- cratico- fanatico- dalmatico- liburnico- histrico- foroiulio- esocarniolani 1819. Aemonae Carniolanorum in regno incluto Illyriciano pridie ipsius festi onomastici“. — Sploh se reči smé, da je dr. Jak. Zupan, vzbujen po Vodniku (Napoleon reče: Iliria vstan'! — Illyrisches Blatt. .) postal med Slovenci prvi Ilir (Ilirec, Ilirijan), pravi janičar slavščine južnih dežel, kajti v vsem svojem dejanji in pisanji je meril na véliko Ilirijo (gl. str. 48, kjer Rob popravi v Rab (Arbe) i. t. d.) Bil je veččak v jutrovskih jezicah, v hebrejskem in arabskem, v gerščini in latinščini, v nemščini, izmed slovanskih vzlasti v ruskem, bulgarskem, serbsko-hrovaškem, in v slovenskem tako, da mu v njih verstnikov nikdo ni bil kos. Radi so se zbirali krog njega duhoviti možaki domači, pa tudi ptuji ter se čudili njegovi iskrenosti. Čislali so ga grofje in barone na pr. Hohenwarti, Attemsi, Galovi i. t. d.

Posebno priljubil se mu je bil baron J. K. Schmidburg, katerega je razun Cesarja in Cesarice najrajši in časih prav umetno opeval (pr. Dravljanam Savljani str. 34. 35, kjer v zadnji verstici nam. bVde beri bVDe). Rojen je bil baron Jožef Kamilo Schmidburg v Gradcu l. 1770, izrejen pa v slovanski Pragi, in po njej naklonjen Slovanom, postane l. 1819 deželni glavar na Koroškem, l. 1822 poglavar Ilirskega kraljestva, in v tej dostojnosti dobro deluje za naše kraje do l. 1840, kedar podá se v pokoj na Dunaj, kjer oslepévíši umerje l. 1846. Prednjiki njegovi so bili kovači v Treviru; neki desčik (Ahnherr) otel je cesarja Otona II. l. 981 po bitki v Kalabriji, in vsled tega je rod njegov povzdignjen bil v pleménstvo s pridevkom „Schmidburg“. —

Po duhu svojem ljubljenec bil mu je tudi nemški pesnik Franz Hermann von Hermannsthal, rojen na Dunaju 1799, cesarski vradnik pri državni davkariji nekaj časa v Ljubljani (na katerega prošnjo je najberž poslovenil sto izrazov davkarskih str. 22. 23.), poznej na Dunaju, kjer je že poprej na svetlo dal bil nekaj svojih pesem (Gerold 8° 1830).

Kakor pri viših, tako je po vseh ustih govoril profesor Jaka Zupan pri nižih, pri dijakih ali učencih svojih, ter nekatere posebno poprijemal za slovenske reči. Vpliv njegov je znati v Hitzingerja (Podlipski, Znojemski) značaju, pisal sem v Jezičn. XII. 2; isto tako v mnogih, premnogih družih učencih njegovih. Porok temu je čestitka: Vivat Supan! — ktero so mu v imenu součencev bogoslovcev prinesli na dom trije, a Zupan jih je grobo spodil, da je posredovati moral potem dobri M. Čop med učiteljem in učenci, kar pa na drugi strani očitno spričuje, da ni iskal si nobenega strankarstva. Čestitka na str. 50 natisnjena naj se tu vsaj nekoliko pojasni na pr.: Vskres t. j. vstajenje, z ozirom na slovečo njegovo pesem, str. 41; Janez, Henrik bratje, Kerke sini, pred ko ne baroni Galovi, opévani v Čbelici II.; Mand-Šef v Kini t. j. baron Halerstein v Pekingu, v Čb. I. in v Illyr. Bl. 1831. Karon v večni mir Sumana t. j. Boga; Alkuin sloveč učenjak za Francijo r. 720, u. 781, kojemu Mecena je bil Karl Vélíki; Asan-Aginki str. 45 Šerpja t. j. Srbija sestrena; Shakespeare r. 1564, u. 1616; Albion za Plinija že Anglija s Škotsko; Saadi pesnik peržanski r. l. 1195; stari Graji t. j. Greciji večni pevec Ilijona ali Troje t. j. Homer; Demosten, govornik gerški r. 384, u. 322; mojster Ulnjačice t. j. bučelarije v IV. bukvah Georgikon, torej P. M. Virgilij; učenik po staroslovenski discipulus, učitel magister; Erazem Roterodamski r. 1467, u. 1536, humanist, spisoval pregovore, bil dohtar bogoslovja, profesor starih jezikov, koril ali grajal redovnike — cenobite — kakor Zupan, ki se imenuje torej Erazem II. —

Prav zato, ker je bil po vseh ustih dohtar Jaka Zupan, je tudi nalétel bridko. Žalilo ga je nekaj že l. 1811, da je Primic prosil

ga za božji čas, naj ostane na Kranjskem, češ, post nubila Phoebus. — Svěst si duhovitosti svoje je časih brezobzirno ponašal se proti verstnikom in celo proti predstojnikom. Bila je tedaj neka napetost med višimi duhovniki. Na eni strani Wolf, Albrecht, Praprotnik . . , na drugi Gollmayr, Pavšek, Zupan . . Bilo je l. 1832, da je dr. Zupan pridigoval sv. Petra in Pavla dan pri sv. Petru. Ni še temu davno, kar sem sam starega posavskega brodnika nad Litijo slišal pripovedovati o tej sloveči pridigi. Vname se bridka pravda. Zupan oboli. Stori se med prizadetimi gospodi sicer sprava, ali vendar ob službo — dejan v pokoj — moral se je umakniti čez Ljubelj — Zaljubeljski — v Celovec, in kar je jako hudo, duh mu je bil ubit; ni sledú ni tirú ni poslej več o njem v slovenskem slovstvu; zamorili so bili — učenjaka!

Prijazno je občeval perve leta J. Zupan s Kastelicem, Kosmačem, Potočnikom, sploh z vsemi Čbeličarji; nad vse znamenita pa je duševna vzajemnost med dr. **Zupanom** pa dr. **Prešernom**.

Kdor pisari Preširen — Preširna, on se pregreši a) zoper zgodovino, kajti nikdar se pesnik sam ni pisal tako; b) zoper pesnika samega, češ, tak velikan, pa se še prav nisi pisati znal; c) zoper prihodnost, ktera dvoumljati utegne o Prešernu in Preširnu, nista li bila razna to moža i. t. d.

Dr. Jaka Zupan in Dr. France Prešern — oba sta bila velika duhova, veleuma. Na vnanjščino sim ter tje nista kaj pazila. Bila sta bistrega duha, pa tudi pikrega jezika. Skoro vsakemu sta znala katero nadeti. Od ust do ust se še pripovedujejo nektare take Zupanove na pr.: Volk po praprati; Korliček-noriček; Servituti et Muscis; Metelčica-žabičica; Complimentum-complete mentitum; Canonicus-creatus ad nullum officium . . ; Sirija in Mingrelija; Jurja Luku; a Jesu itis; Miko hodi simo — kmet je gospod . . Non multa, sed multum i. t. d. —

Kakor ustmeno, tako sta vjemala se i pismeno. Jaka Zupan je prvi streljati jel s „Pšicami“ v Kr. Čbelici I. II. l. 1830—31, in te so privabile l. 1832 v Čb. III. na dan slovite Prešernove „Seršene“, izmed katerih odmenjena sta njemu razun 1. „Pušičarjem“, tudi 3. „Heksametristam (Tadlè — Hvalè) in 9. „Pevcu brez s in brez c“. Oponašali so namreč nekteri slovenščini, da vsa polna terdih z, s, ž, š, č, šč — ni lepoglasna; temu nasprot zloži Zupan nekaj pesem brez vsakterega šumevca in sikavca, na pr.: „Velki Petik“ str. 10; „Franu Kralju Ilirjanov“ str. 33. 34; „O njegovem prihodu v Ljubljano“ l. 1832 str. 41. 42 i. t. d. —

Leta 1831 prične Jaka Zupan prvi Abecedno vojsko zoper Metelčico v koroški „Carinthia“ z Burgerjem (Cyriillifirung des windischen Alphabeteš str. 16), in na to sostavi France Prešern v Čb. III. l. 1832 svoj sonet „Čerkarska Pravda“, in po njem se vsled Čelakovskega sodbe in Čopovega spiska v „Illyr. Bl.“ vžge glasovita „Abecedna Vojska“ tudi na Kranjskem. Da se je veršila ustmeno že prej in slej, to se vé, ter bila sta oba na Čopovi strani.

V „Illyr. Bl.“ 1831 je J. Zupan prevel „XII Gazel Prijatlu“, kterim sem z Dunaja dobil pervovirnik, da se poslovenjene lože razumevajo, in po njih pride na svetlo „VII Prešernovih“ (Ljubezen je bila, — Ljubezen še bo, — Ko tebe in mene — Na sveti ne bo.) najprej v prikladi k „Illyr. Bl.“ l. 1833, potem v Čbelici IV. str. 18—24, in naposled v Poezijah dr. Fr. Prešerna str. 117—123.

Krajnski Plutarčik (Plutarch r. krog l. 50, u. med 120—134 po Kr., čegar Moralia, Vitae t. j. kratki opisi slavnih mož Gerkov in Latinov slovijo . .) v I. Čb. l. 1830 in Krajnski Nestorčik po Dolničarju (t. j. Janez Gregor Thalnitscher a Thalberg Epitome Chronologica antiquissimae Urbis Labacensis ab anno mundi 2831 et ante Christum 1222 usque ad annum 1713 post Chr. n.) v Čb. II. od Metljanov, Emone, od Turkov, Nemka od Krajnic i. t. d. z nekterimi spiski v „Carinthia in Illyr. Bl.“ o Istriji, stari Iliriji i. t. d. — dala sta v Čb. II. 1831 povod začetku Prešernovega soneta:

Očetov naših imenitne dela,
Kar jih nekdajnih časov zgodba hrani;
Kako Metulum se Avgustu brani,
Kaj je Emona strila, kaj terpela,
Kakó je bramba vere bla dežela,
Kako per Sisku Kópe so pijani
Omagali pred Krajnci Otomani,
Vam bo Homerov naših pesem pela.

Preslabe peti boje vam sloveče,
Pojó Krajnic lepoto moje strune i. t. d.

Kakor iz staroslovenščine, tako je tudi iz bližnje hrovaščine Zupan rad sprejemal besede slovenske, kterih pa mnogi niso umeli ter so mu oponašali, da kranjščino hrovati. Tem je zložil v Čb. II. l. 1831 pesem: „Krajnec dolžen hrovatenja“, kjer razkazuje, kako naj se slovenščina množi in bogati (str. 31.). Tej pesmi nasprot prinese Čb. III. l. 1832 sonet Prešernov „Ptujo-Besedarjem“:

Ne bod'mo šalobarde! Moskvičanov,
Gorenci moji! knjige mi berimo,
In kar nam všeč bo, uzmaj' se učimo
Od bogmejov na meji Otomanov.

Iz kotov vsih od Skjaptrov do Šamanov
Tako, ko srake gnjezdo, vkup nosimo
Besede ptuje, z njim' obogatimo
(Ne bod' jih treba) jezik Ilirjanov!

Zares prekos'li bomo vse narode,
Nar starši med jeziki jezik bode,
Ki se iz te čobodre bo naredil;

Zakaj govor'li bomo to v Emoni,
Kar žlobodral' takrat so v Babiloni,
Ko je zidarjem Bog pogovor zmedil.

Žalostna osoda Zupanova po neprijetni preiskavi in hudi bolezni je poprijela tudi Prešerna, in brezdvomno se v IV. Bukv. Kr. Čb. 1833 v glosi po geslu: Slep je, kdor se z petjam vkvarja i. t. d. ozira tudi nanj:

Komur mar iskati vir je
Pesem, ki pojo Matjaže,
Mar, kar pel je pev'c Ilir'je,
Mar čebel so roji štirje,
Modri Krajnc mu osle kaže i. t. d.

In celo naslednji sonetje („Popotnik pride v Afrike pušavo; Hrast, ki na tla vihar ga zimski trešne; Komur je sreče dota blá klofuta i. t. d. str. 7—11 Kr. Čb. IV.“) razodevajo nekako bridko Prešernovo sočutje z nesrečnim Zupanom, predno je še v Save vertinčinah smert zasačila mu premilega M. Čopa. — Da sta se v boljši dobi nekako kosala oba pesnika, vidi se iz poslovenjenega predgovora pesmam, ki jih je pod imenom „Kita cvitja razlikova“ zložil bil slavni Ivan Ivaniševič (r. l. 1608, u. 1665 cf. P. J. Šafařík's II. *Illyrisches Schriftthum* pg. 33. 34.), kateri prevod je Prešern sam pohvalil v „Illyr. Bl.“ 1832. — Na Zupana méri kolikor toliko novejši zabavljivi napis ali seršen Daničarjem o slavščini janičarski! — Kakor v marsičem, tako sta slična si oba tudi v tem, da dr. France Prešern dolgo ni mogel dobiti samostojne javne službe, dr. Jaka Zupan pak naglo je moral zgubiti državno dostojnost svojo, da torej oba zadéva, kar pel je obema priljubljeni pesnik:

Feriunt — summos fulmina montes.

Horatius.

Geometrijsko oblikoslovje in njegovo združevanje z risanjem.

Govoril o tem pri okrajnem učiteljskem zboru ljubljanske okolice Janez Levec.

(Konec.)

Otroci morajo pa tudi znati geometrijske podobe praktično predstavljati, t. j. risati, „ker to je preskušnja pravilnosti, ako ta ne zadoštuje, je bilo podučevanje jednostransko in poveršno“ pravi „Diefterweg.“ Tudi se bodo otroci najprej navadili, da bodo geometrijske podobe prav razumeli in si jih dobro zapomnili, ko jih bodo sami delali ali risali. Torej ima biti poduk v oblikoslovji tudi poduk v risanji.

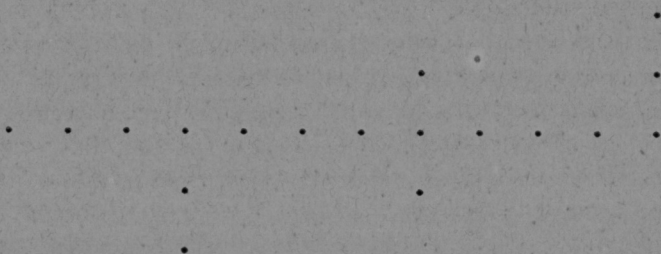
Sicer so nekateri, n. pr. Hentschel zoper združevanje teh dveh predmetov, a, če ima povsodi v ljudske šoli obveljati Jacot-ovo načelo: koncentracija poduka, zakaj bi ne veljalo pri oblikoslovji in risanji, ki si je v najbližem sorodstvu in ki tudi v formalnem smislu drug drugo dopolnjuje in modernej ljudske šoli, katerej namen je občna človeška ali humanna omika, naj bolj pripomore do njenega smotra. Kajti oblikoslovje skrbi bolj za razvitev pojmenosti in razumnosti, risanje pa izo-

brazuje mehanično spretnost, budi razum za estetične oblike in goji sploh čut za lepo in prijetno, vzlasti pa uri in vadi oko in roko, pa tudi domišljijo vzbuja. Pomisliti je tudi treba, da se oba predmeta z jednimi in istimi elementi, namreč s pikami, črtami, ploščadi i. t. d. pričenjata, in se torej tudi jednako obravnavata, dalje da se v risanju, samem na sebi, ne da podučevati. Kajti ono je predstavljanje na plani s pikami, črtami in ploščadi prostorovih oblik, torej pridelkov narave in izdelkov umetnosti. Kdor hoče kaj predstavljati mora to, kar hoče predstavljati, dobro razumeti, ali „dem Darstellen mit der Hand, geht das Darstellen im Kopfe voran“. V tem predstavljanju „v glavi“ se pa vadijo otroci ravno pri geometrijskem poduku, ker se dado vsi pridelki narave in izdelki umetnosti, torej vsi predmetje risanja, kar se tiče njihove zunanjosti, smatrati, kot nastali iz geometrijskih oblik. Zarad tega je oblikoslovje podlaga vsega predstavljanja, torej tudi risanja. **Oblikoslovje ima torej učenca k risanju pripravljati, v risanju pa se imajo oblikoslovne vednosti ponavljati in dopolnjevati.**

Risanje naj se uže na najnižji stopinji združi z oblikoslovjem. Ko se učenci seznanijo s točko, naj se uče predstavljati jo na tablice, najprej jedno, potlej dve in več. Potlej se seznanijo z njihovo lego in mejsobno daljavo. Tukaj so pa najrazličnejše kombinacije mogoče. Učenci naj rišejo dve točki, drugo poleg druge, drugo nad drugo, točko na levo ali desno vrh točke, ali na levo ali desno spodaj točke. Potem se poiščejo reči v šoli, zunaj šole, ali na človeku, ki imajo ravno tisto lego. Ravno tako se obravnava več točk n. pr. 3, 4, 5. Tako se otroci polagoma in igraje uče v prostoru orijentirati; te in take vaje so pripravljalna pot za poduk v risanju in oblikoslovju, katere se ne smemo ogibati. — Pozneje se risajo točke, ki so za jeden, dva, tri centimetre vsak sebi. Tukaj ima učitelj priložnost, da še enkrat razvije pojmove o daljavi in širjavi, da razjasni, kaj je prst dolgo, prst široko, decimeter dolgo, decimeter široko, méter, korak, za las debelo. Potlej v tem smislu primerja z učenci daljavo predmetov v šolski sobi, v šolskem poslopju, doma na stanovanju, ali oddaljenost hiš po ulicah. In tako se preide od risanja na krajepisje ali topografijo, od le-té na zemljepisje. Učenci naj risajo različne vrste pik, ki naj jim predstavljajo drevesa stoječa drugo pri drugem, ali drugo za drugim, kamna ob cesti, okna, ali v klopéh sedeče učence. Naučivši se risati pike v različnih legah in oddaljenosti, naj sestavljajo iz njih podobe, n. pr.: križ, mizo, ogledalo, stol; take vaje jim bodo veliko veselja delale.

Ob jednom se pa učenci uže pri dveh, treh pikah i. t. d. v računstvu vadijo, n. pr.: $2 = 1 + 1$, $2 \times 1 = 2$, $1 \vee 2 = 2$, $2 - 1 = 1$, $2 - 2 = 0$, ali $2 + 1 = 3$, $1 + 2 = 3$, $1 \vee 3 = 3$, i. t. d. Ko so se učenci navadili na vse mogoče načine pike risati, naj pride na vrsto

risanje v taktu. To se pa na ta način zvršuje. Najprej naj učitelj na šolsko tablo narisa sostavo pik n. pr.:

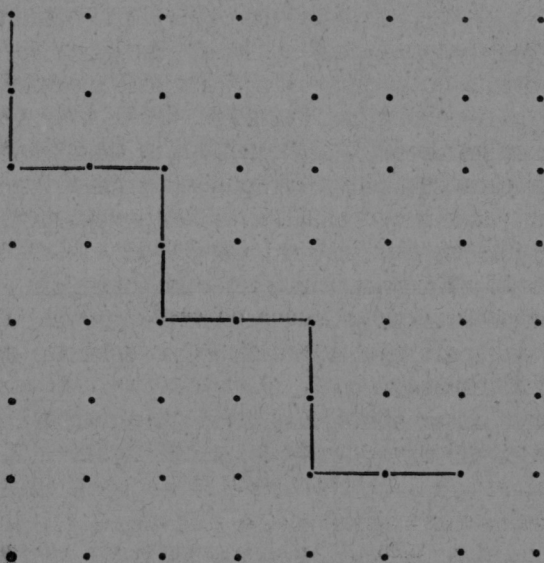
in vprašuje po legi pik n. pr.:

Kako lego imajo te tri pike? Kako sledeči tri? in zopet naslednje tri?

Ko so učenci to sostavo raz table narisali, risa se v taktu. Učitelj narekuje:

Tri pike, drugo poleg druge! Šteje: jedna dve, tri. — Še jedno na desno poleg teh! Jedna. — Dve (piki) pod to! Jedna, dve. — Na desno poleg zgornjih tri! Jedna, dve, tri. — Še jedno na desno poleg teh! Jedna. — Pod to še jedno! Jedna. — Še jedno nad prejšno! Jedna. — Tri na desno poleg srednje! Jedna, dve, tri. — Poleg teh na desno še jedno! Jedna. — Dve nad to! Jedna, dve. —

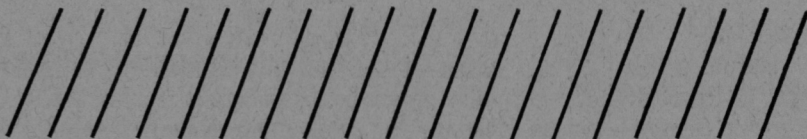
Ravno tako se druge take in enake sostave pik obravnavajo. — Na enak način naj se te vaje pozneje vrše, ko so se učenci, s črtami, koti, i. t. d. seznanili, vzlasti, ko začno v mrežaste sešitke risati (Netz-zeichnen). Učitelj je pokazal n. pr. učencem pravi kot in narisal na pikčasto šolsko tablo sostavo teh kotov.

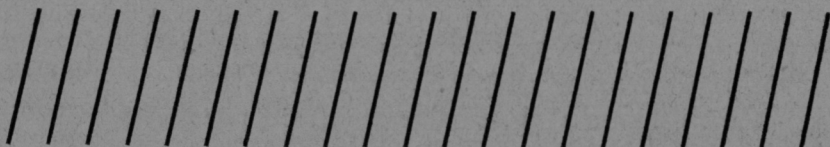
Katero namer imajo kraki prvega pravega kota? Koliko delov je dolg prvi navpični? Koliko delov pa vodoravni? Od katere pike in do katere je prva navpična narisana? Kje se pa drugi kot prične? Koliko delov je dolg vsak krak? i. t. d.

Učenci naj ravno te pike, katere so tukaj zvezane, poiščejo na svojih mrežastih tablicah ali sešitkih. — Ravno tako naj se taktujejo vodoravne, navpične in poševne črte, ne samo v mrežaste sešitke ampak tudi na čist papir, ali določiti se imajo prej končne pike, koje so za jeden, ali pol drugi centimeter narazen. Risajo naj se pa te črte sedaj od desne na levo, sedaj od leve na desno, od spodaj na vzgor, od vzgor na spodaj i. t. d.

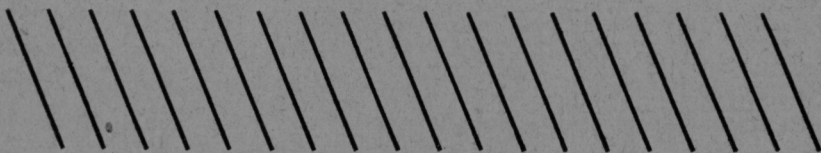
Bolje naj podobe rasjasnujejo. Poševne črte od leve na desno od spodaj na vzgor:

Poševne črte od leve na desno, od vzgor na vzdol:

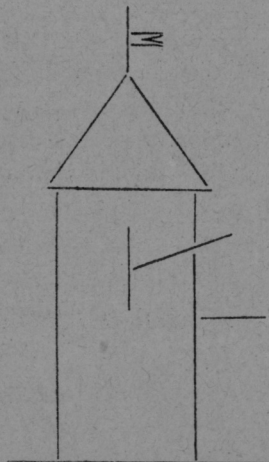
Poševne črte od leve zgoraj na desno spodaj:

Vse, kar priporoča pisanje v taktu, govori tudi za risanje v taktu, pospešuje namreč red, pazljivost, znažnost in točnost.

Da pa nij poduk preveč enoličen in dolgočasen naj pa učitelj včasih na tablo kaj nariša in učenci naj pa za njim na tablice ali v sešitke risajo. Tako naj se risajo različni koti, pa tudi jedni in isti koti v različni velikosti krakov ali v različni legi, z enakimi in neenakimi kraki i. t. d. Iz kotov naj se sestavljajo mnogovrstne podobe n. pr. stol, miza, ali kaj drugega. Prav mnogovrstne podobe, n. pr. poslopja, vodnjaki, posode i. t. d. se dajo sestavljati, kadar so se učenci s trikotom ali čveterokotom seznanili. Te in jednake podobe naj večkrat razdele n. pr. trikot, v dva, tri, štiri trikote, ravno tako čveterokot, ali pa naj jih risajo v različni velikosti, t. j. da jih pomanjšujejo ali povečujejo. V vseh teh predmetih se mora pa učitelj z učenci prej razgovarjati in

jim v najmanjših podrobnostih razložiti, tako da vedo, kaj risajo. Za vzgled naj služi sledeče. Iz čveterokota in trikota se da zložiti, kakor tu narisana podoba kaže vodnjak na pumpo ali vodnjak na žago. Omeniti je pa treba prej, da naj vse te podobe učenci prej iz palčic zlagajo ali iz papirja izrezujejo in naj jih z rokami v zraku opisujejo, in potlej ko je učitelj dotično podobo na sledeči način obravnaval, naj se preide k risanju. N. pr.

Otroci. Učili ste se iz palčic tak vodnjak sestavljati. Tukaj ga vidite na šolski tabli narisane. Seznanili ste se do sedaj tudi s kotom, čveterokotom in trikotom. Katere teh podob najdete, če ta vodnjak opazujete? (»Pokončni pravokotnik Höhenrechteck«) na katerega je trikot posajen (postavljen). Kolikokrat je pravokotnik tako visok, kakor širok. Kako dolge so strani? Katero

lego imajo trikotove strani? Koliko dolga je vodoravna. Določite sredo! Kje leži zgornji vogal? kako visoko? (»polovico vodnjakove širokosti«). Sedaj ste določili vse tri ogle trikotove. Kaj še vidite na vodnjaku? Kako visoko je črt (spica)? i. t. d. Ponovite popis! Sedaj pa vodnjak narisajte!

Na ta način naj se torej obravnavajo take podobe.

Jako pripravno za občno razgovarjanje in pretresovanje v šoli je tako zvano risanje po narekovanji, (Dictatzeichnen) katero metodo je najprej Dießterweg vpeljal. Učenec ne dobiva po tej metodi, pravi Jos. Schmidt v svoji „enciklopedi“ samo najzaneslivejše podobe take, kakoršne se učitelju zde za razgovor najbolj pripravne, marveč s tem tudi zadohiva zmožnost in pravi način, da more govoriti o geometrijskih oblikah in da razume zvezo med besedo in nazorom. Uči se, kako ima predstaviti geometrijski velevni stavek, pa tudi nasprotno. Perva korist, katero donaša risanje po besedi (tekstu) je začetniku ta, da so tiste izobrazbe, o katerih se imamo z njim razgovarjati, ravno take, kakor jih je videl, da so se delale vpricho njega, da, oprav take, kakor jih je sam narisal. Tako Schmidt.

Za vzgled služijo sledeče naloge: Učitelj narekuje.

Risajte 3 cmt. dolgo navpično črto! Od spodnjega konca vlecite ravno tako dolgo vodoravno! Kaj je nastalo? (kot): Kje vidite tak kot? Pri peči, pri dveh sosednih stenah i. t. d. Naredite toliko tacih kotov kolikor jih morete narisati drug poleg drugega na tablici (ali v sešitku)!

Naredite dve piki 4 cmt. vsak sebi eno poleg druge! Naredite 4 cmt. ravno pod tema pikama zopet 2 piki ravno tako daleč vsak sebi. Zvežite zgornje dve piki z vodoravno, baš tako storite s spodnjima pikama! Kaki sti te dve črti vstricni? Sedaj pa zvežite desna konca teh črt z navpično črto! Ravno tako leva konca! Kaj ste narisali? Kvadrat.

Na ta način se torej vsaka geometrijska oblika obravnava in mogoče so prav mnogovrstne kombinacije.

Tudi za domače naloge se dado te vaje vporabiti. Če si namreč učenci zapišejo, kar jim je učitelj narekoval in nalogo doma izdelajo.

Poduk tudi zgubi svojo enoličnost, če učenci včasih kaj iz spomina ali na pamet risajo. Učitelj je narisal kako geometrijsko podobo na šolsko tablo, se je o nji z učenci razgovarjal. Potlej jo zbriše in učenci jo še enkrat sami narisajo. Tudi te vaje se dado za domače naloge vporabiti.

Včasih naj se ukaže, da učenci kako podobo olepotijo ali olepšajo n. pr. Olepotite kvadrat na ta način, da še en kvadrat (ali pa trikot) nanj narisate!

Ali pa naj predmete spreminjajo. n. pr. Spremenite ravnočrtni trikot v krivočrtni! i. t. d.

Dasiravno je risanje v ljudske šoli prostoročno, naj se vendar učenec seznani z rabo kotomera, krožila, z manjševalno mero in družimi tacimi orodji, katere bodo otroci v življenju potrebovali. S tacimi orodji se da tudi marsikatera geometrijska resnica prav nazorno dokazati n. pr.: da sti dve strani pri trikotu večji, kot ena stran, se učenci prepričajo, če jih zmerijo s krožilom, ravno tako ga s krožilom prepričamo, da je kot vedno enak, če ima dalje ali krajše krake.

Pri združenem poduku v oblikosloji in risanju velja gledé elementarnega postopanja od lažjega do težjega, da se učitelj ne sme držati vednostne razvrstitve, kakoršna je navadno v geometriji, in da ne dela razložka iz metodičnega, ampak iz psihologičnega stališča. Tako mu n. pr. nij treba strogo ločiti mej ravnočrtnimi in krivočrtnimi podobami, ker morejo biti prve težje, druge lažje za izpeljavo. Iz ravno tega obzira bode učitelj otroke prej seznanil s čveterokotom, kot s trikotom, z nejednakostranim kotom prej, kot z jednakostranim, s pravilnim šestokotom prej, kot s pravilnim petokotom. Dalje mora pomisliti, da je naloga iz dveh momentov lahko težka: da je namreč preveč zamotana, komplicirana, ali pa, da zahteva preveliko mehanično spretnost.

Glede tega, kar se je do sedaj govorilo o „oblikoslovnem poduku in risanju“ so se stavile okr. uč. zboru te-le resolucije:

Poduk naj bode:

1. nazoren, k čemur je treba posluževati se fizičnih sredstev, kakor palčič, pregibalnih listkov, iz papirja izrezanih podob in iz lesa ali papirja narejenih telesnin;
2. elementaren, t. j. pomika naj se od lahkega do težjega, od prostega do sestavljenega, od bližjega do daljnega, od znanega do ne-

znanega (in vsled tega naj se poduk pričenja s točko (piko), ne pa s telesom);

3. koncentričen, in naj se stavki izpeljujejo neposredno iz ogledovanja, in zato naj se jemlje le takovi stavki, ki se dajo nazorno obravnavati;

4. kombinovalen, da pospešuje formalno omiko.

5. Učava (oblika poduka), naj bode akroomatična in hevristično — erotematična (razvijajoče — vprašavna).

6. Oblikoslovni poduk naj se združi z risanjem, ker to dvojje drugo podpira in dopolnjuje. Glede tega pa velja:

a) da naj se ne delajo razlike iz metodičnega, timveč iz psihološkega stališča, in da se nij treba držati vednostne vredbe v geometrijskem risanju, timveč ozirati se moramo bolj na mehanično spretnost učencev,

b) da naj se risa po taktu,

c) po narekovanji,

č) iz spomina,

d) da naj se učitelj v vsakem predmetu z otroci prej razgovarja in ga z otroci na različne načina predstavlja, predno se risa.

Dopisi in novice.

— **Predštev Ljubljanskega mesta za šole (mestne).** Potrebuje se 19.372 gl. a pokritega je 16.526 gl., primanjkuje 2846 gl., katere mora dati mestna kasa. Sr. svet. g. Regali ugovarja v debati, ki je bila točka za točko, zarad 15 gl., ki so za razsvitljavo šole na Cojzovem grabnu. V govor ne sprejme. Šola na Mahu dobiva za šolske potrebe 20 gl. a dekliška mestna šola le 50 gl. — Sr. sv. dr. Supan misli, da je gledé na število učencev na Mahu (50) in v dekliški šoli (300) tam preveč, a tu premalo. Ostane nespremenjeno. K točki: namestnina in nagrade (400 gl.) jame govoriti dr. Ahačič ter pravi: Naši učitelji so dovolj plačani, nagrad jim ni treba. On hoče ta nastavek zmanjšati na 200 gl. — Sr. sv. dr. Mahr pravi, da se le malo tega denarja obrača za nagrade, največ se ga porabi za namestnino, 18—20 učiteljev je; prav lahko kdo oboli, in treba je namestovalce plačati. — Sr. sv. dr. Zupan predlaga: 300 gl. naj se jemlje za namestovanje, a 100 gl. za nagrade. Sprejeto.

— **Telefon,** napravo, s katero se v daljavo govori, kakor se namreč s telegrafom v daljavo piše, je izumel Nemec »Reiss«. Pred 16. leti je bilo to orodje še nepopolno in praktično neporabljivo. Ali ves stroj je popravil profesor Graham Bell v Ameriki tako, da se sedaj more rabiti kakor telegraf, ki v daljavo piše. — Daljnogovornik je jednostaven in priročen; lesen cilinder je izpeljan v ploščnato cev, v katero se govori. Pod odprtino te cevi je tenka ploša iz valjanega železa n. pr. 4 cmtr. v premerju. Pol milimetra pod to gleda iz vodilnega navijalnika (Inductionsrolle) tenak drot. Ko se govori, se začnejo gibati železne ploče in se nagibajo na magnet; s tem se veržica odpira in zapira; na drugem stroji, ki je v poljubni daljavi zvezan s prvim strojem

z dvojnimi vodilnimi dratom se železna plošča ravno tako vzdiguje in tako se začuje glas. V Ameriki so skusili, da zvuk zaradi daljave ne zgublja ničesa. — No počakimo, kaj še pride; eni tako, drugi drugače pišejo o tej znajdbi in njeni praktični vrednosti.

— (**Velikanska podoba**). Na otoku v Novijorskem zalivu se ima postaviti za svetilnik velikanska podoba, poleg nje je »Bavarija« v Monakovem le mala. Podoba ima predstavljati boginjo svobode, iz njene glave se bode vzdigovalo sedem trakov električne svetlobe, in v vzvišeni desnici bode imela svetilnico, njena svitloba se ima videti na 60 pomorskih milj. Do konca svetilnice bode podoba visoka 42, sokel bode visok 25 mtr. vse skupaj bode podoba visoka 67 mtr. tedaj za 1 meter višej, kakor so stolpi cerkve »Naše gospe« (Notre dame) v Parizu. Podobo bodo v Parizu naredili v delalnici Manduit-a in tov. iz kovanega bakra $3\frac{1}{2}$ milimtr. debelega in se bode videla prihodnje leto na svetovni razstavi v Parizu. Izgled temu: roko z baklo so poslali v razstavo v Filadelfijo, večja je bila kakor kotel pri lokomotivi. Glava je 4 metre visoka in obsega 14 metrov, za 15 ljudi je v nji prostora, 2 se lahko vsedeta v nosnice, ker nos je dolg 1 mtr. 20 cm. in od nosa do zavitka las (Chignon) je 5 mtr. usta so široka 8 cm. ušesa 1 mtr. visoka. Roka meri 4 mtr. 20 cm. in srednji prst je skoraj 2 metra dolg in 45 kilog. težak. Podoba ima znotraj železne stopnjice in železno ograjo s kljukami; skrbeli bodo tudi, da bode dovolj obtežena zoper vetrove. — Kdo se ne spominja kolosa iz Roda in njegove osode?!

— **V odbor društva sv. Mohorja** je stopil namesto pokojnega profesorja Robida, ki se je celih 25 let prizadeval za društvo, naslednik njegov na gimnaziji v Celovcu g. Vinko Borstner, profesor fizike in matematike. Odboru so bili poslani ti le rokopisi: 1. Snopič povesti z geslom: Verlo naprej; 2. Spomini na Poljsko in Rusijo; 3. Pogled v Egipt; 4. Kosovo polje; 5. Pogovor pod lipo; 6. Samostani; 7. Valentin Vodnik in dr. France Prešeren; 8. Hrošči silčkarji kmetu škodljive živalce; 9. bolezní v glavi; 10. Nauk o gospodinjstvu, poslov. po Hermannu; 11. Kratek obris Štajerske zgodovine s posebnim ozirom na Slovenski Štajer; 12. Vremenski prikazi; 13. Kdo dela točo; 14. Mala pevkinja s kitaro.

Razen teh rokopisov je odbor prejel še dvoje zbirk raznih pesem. — Rokopise pregledujejo sedaj odborniki.

Tiste ude vdovskega društva, ki so še za l. 1877 letnino na dolgu opominjamo za vplačevanje, sicer nehajo biti udje društva.

— **Imenovanje.** G. Končnik, poprej nadzornik v Celjski okolici in drugod je postal glavni učitelj na c. k. učiteljskišću v Gradcu in okrajni nadzornik za Celjsko okolico, Šmarijski, Konjiški, Sevnški, Brežki in Kozjanski okraj je imenovan g. Nerath nadučitelj na trirazrednici v Leitersberg — Karčoviní; Celjsko mesto nadzoruje g. Robič, Laški okraj pa g. Ambrozič.

† **3. t. m.** je umerla v Ljubljani gospa Orlova, soproga r. g. dr. Orla, znanega notarja in iskrenega rodoljuba. — Kar možje javno snujejo, to pa doma pridne žene izdeljujejo. Ranjki dr. Orel je javno sprožil misel za obdarovanje otrok o merzlem zimskem času s toplo obleko. Žena in hčere so pa doma neumorno delale, da se je to uresničilo. Ranjka gospa, Bog ji daj večni mir in pokoj, ko se je spominjam s temi versticami, je šaljivo meni večkrat rekla: Vi nam boste revčke naznanjevali, a me bomo pa delale; posla bode

tedaj v obilo. — Blaga gospa se je ulegla k počitku, a njeno podvzetje nadaljujejo druge — po sercu in duhu plemenite gospe — in tako je bilo tudi letos mogoče, da je bilo 8. t. m. ob 11. dopoldne obdarovanih v čitalnici zopet 41. dečkov in 40 deklíc z vso popolno opravo. —

Slovesnost se je versila 8. t. m. Katehet na nunski deklíški šoli g. Keržič je v lepem nagovoru opominjal dečke in deklice dolžnost, katere prevzamejo sprejemši obleko iz radodarnih in usmiljenih rok. Obdarovane otroke in zbrano občinstvo je nagovoril k sklepu vodja I. mestne šole g. Andri Prarotnik, ter omenjal v svojem govoru, da je bilo od l. 1866 že blizo tisoč otrok obdarovanih v Ljubljanski čitalnici, ter se je spominjal blage gospe Orlove, čigar truplo je bilo izročeno hladni zemlji 5. t. m. — Obveseljeni smo zapustili ta dan čitalnične prostore v veseli nadi, da letu osorej učakamo zopet tak veseli dan. — Na večer tistega dne je bila v čitalnici zabava v ta namen, da se poravnajo stroški za napravo zimske obleke; obilo ljudstva je bilo navzočega in tudi dohodki so bili zdatni. — K sklepu svojega sporočila pa izrekamo željo, da bi se ta lepa naprava nikdar več ne opustila. V kar pomozi Bog!

— **Pogreznjeno mesto** je na Napolitanskem. Manfredonia je deloma postavljena nad to mesto, katero je okolo 20 čevljev globoko pod sedanjó zemeljno poveršino. To najdeno mesto je Sipontum (poleg Arpina); od tega mesta govore Strabo, Polibij. Ko so vodnjak trebili, zadeli so na to mesto blizo gore Gargane. Najprej so prišli v star tempel Dianin, potem na hodišče (porticus) 20 meter dolg in poslednjič na podzemeljsko mesto, pravo mertvaško mesto »Nekropolis«, ki obsega okolo 15.000 □mtr. Italijanska vlada je vkazala kopati prav v velikanskem obsegu. Tako so najdlji spominek, ki so ga postavili Sipontiani vojskovodju Pompeju, ko je zmaga orske tolovaje. Najdlji so tudi sipontinski denar; naj več pa si obetajo od pokopališč v mertvaškem mestu.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na 4razredni ljudski šoli v Teržiči je služba učiteljska spraznjena. Prošnje do 20. januarija 1878 pri krajnem šolskem svetu v Teržiči. C. k. okrajni šolski svet v Kranji 29. novembra 1877.

Na 4razredni ljudski šoli na Verhniki je spraznjena 3. in 4. učiteljska služba z l. p. 450 gl. in 400 gl. Prošnje do 6. januarija 1878 pri krajnem šolskem svetu na Verhniki.

C. k. okrajni šl. svet za okolico Ljubljansko dné 1. decembra 1877.

Premembe pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Gsp. Alojzij Jerše iz Zagorja (rud. šole) v Trebno za nadučitelja, g. Janez Rihteršič iz Černuč v Ihan, g. France Krušnik iz Šent-Vida p. Zatičini v Podkraj (zač.). Definitivni so postali g. g.: Ivan Zarnik*) v Vrabčah, Lorenc Letnar v Cerkljah na Gorenj., Pavel Kavčič v Postojni in Bogomir Erker pri Stari Cerkvi.

*) Prejeli. Hvala!

Današnjemu listu je pridjano kazalo in zavitek.